

SCHRIJVEN = DENKEN IN HET BURGERSCHAPS ONDERWIJS(PO)

© Suzanne van Norden 2025
Conferentie Burgerschapstafel

26 september
2025

EVEN VOORSTELLEN

Boeken →

<https://www.coutinho.nl/nl/iedereen-kan-leren-schrijven-9789046908846>

https://www.boomtestonderwijs.nl/100-11252_Wat-een-goede-tekst

Blog:

<https://iedereenkanlerenschrijven.nl>

Iedereen kan leren schrijven

Suzanne van Norden - Over goede schrijfdactiek op school

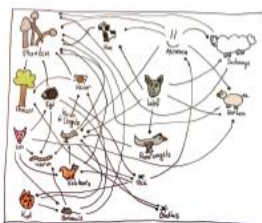
Suzanne van Norden

Iedereen kan leren schrijven

Schrijfplezier en schrijfvaardigheid
in het basisonderwijs

Mijn tandenborstel gaat soms
op mijn tandvles en dat kietelt
heel erg.

UITGEVERIJ
COUTINHO

123456789101112131415161718192021222324252627282930313233343536373839404142434445464748495051525354555657585960616263646566676869707172737475767778798081828384858687888990919293949596979899100

1. eerst moet je de
spullen pakken.

2. en moet je de onthouder
in de vorm van een huis schrijven.

3. dan heb je de manier op het stuk
en dan naam je het nu.

van de natuur
Albert Einstein was een oude man. Hij heeft
heel veel uitgevonden. Hij is geboren
in Duitsland. Hij heeft een heel
en met zijn. Albert Einstein was een
wetenschapper.

Albert Einstein bedacht allerlei
ingewikkelde theorieën die belangrijke
gevoelen hebben voor de wetenschap. Door
zijn theorieën konden wetenschappers de
atoom bom maken.

Ik vind dat heel knap van Albert Einstein.
want hij deed het nog steeds op de
school maar toch ~~er~~ is hij een
genie geworden.

Wat een goede tekst!

Gids voor schrijven in tien genres
voor het basisonderwijs

Petra de Lint
Suzanne van Norden

Boom

PROGRAMMA

Lees, praat, schrijf, lees, stel een vraag (werkvorm)

Schrijven is denken

Schrijfonderwijs

Schrijven en denken in de klas: voorbeelden

Goed schrijfonderwijs = burgerschapsonderwijs

Vragen

LEES, PRAAT, SCHRIJF, LEES, STEL EEN VRAAG, SCHRIJF, LEES

Groepjes van vier

Lees het stukje voor in je groepje

Praat met elkaar over wat je te binnen schiet

Schrijf voor jezelf over een van die dingen een zin

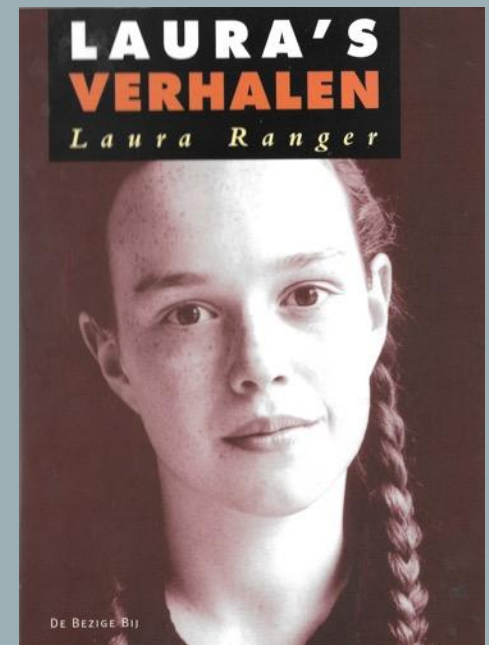
Doe een voorleesrondje van de zinnen

Stel over elke zin een vraag en vraag door als het antwoord niet duidelijk genoeg is

Reflectie:

Wat roept dit stukje tekst op in jullie groepje?

Hoe werkte het tussentijds schrijven?

UIT DE KERNDOELEN BURGERSCHAP

Het leergebied burgerschap (...) biedt kennis, vaardigheden en ervaringen waarmee leerlingen ontdekken hoe ze kunnen bijdragen aan de democratische en diverse samenleving en die mede vormgeven.

Leerlingen leren niet alleen de ander beter begrijpen, maar ook zichzelf.

Tegelijkertijd doen leerlingen ook buiten de school ervaringen op die invloed hebben op hun waarden, standpunten en overtuigingen. De school biedt een veilige omgeving om hierover met elkaar in gesprek te gaan, naar elkaar te luisteren en hierop te reflecteren.

In het po en so ligt de nadruk op verkennen, beschrijven en ervaren, wat past bij het ontdekkende leerproces van jongere leerlingen

KERNDOELEN BURGERSCHAP EN TAAL

Bij Nederlands en moderne vreemde talen doen leerlingen ervaring op met **respectvol communiceren**. Rijke teksten kunnen worden ingezet om burgerschapsthema's te bespreken. **Nederlandse taalvaardigheid hangt positief samen met de ontwikkeling van burgerschapscompetenties.**

SCHRIJVEN IS DENKEN

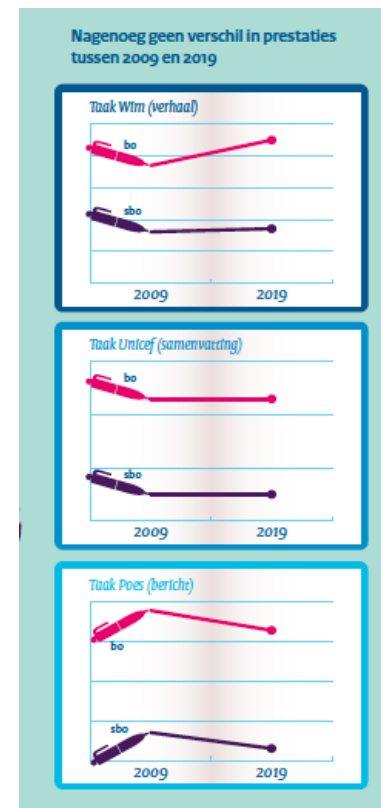
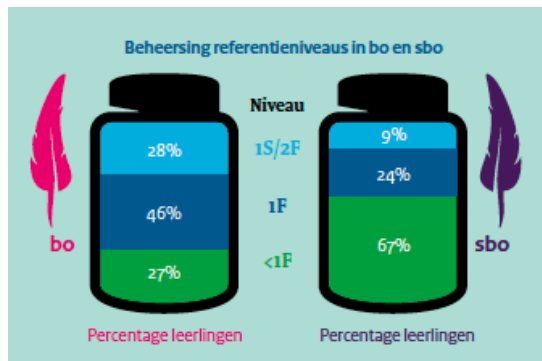
je moet altijd eerlijk zijn

daar ben ik het niet mee eens want, als je altijd eerlijk bent kan je iemand kwetsen Bijv: Als je vriend nieuwe schoenen heeft gekocht, maar je vind ze niet mooi. Als je dat zegt kan je hem kwetsen en onzeker laten voelen.

Maar je hoeft niet altijd te liegen, want je kan het bijvoorbeeld ook in een nette manier zeggen dat je het niet mooi vindt. bijvoorbeeld: je zegt: 'ik vindt hem niet zo mooi. of als je iets positiefs hebt te zeggen kan je ook natuurlijk eerlijk zijn.

samenvattend als je iets positief hebt te zeggen zeg dat maar als je iets negatiefs hebt te zeggen hou dat voor jezelf.

sam.

HOE STAAT HET SCHRIJFONDERWIJS ERVOOR?

Bron: Peilingsonderzoek van de Inspectie van het onderwijs, 2022

SCHRIJFOPDRACHTEN UIT TAALMETHODE

3 Een scène-verslag

Schrijf een verslag bij de scène die jullie hebben gekozen.
Doe het zoals je net ook hebt gedaan.

Scène-verslag

Film: *Snuf de hond*

Scène: .....

Wat zie je in deze scène?

.....

.....

.....

.....

Wat voel je daarbij?

Schrijf een artikel over 'De andere kant van rechten'. Schrijf erin hoe jij denkt over verantwoordelijkheden en plichten van kinderen. Vertel er ook bij welke verantwoordelijkheden jij hebt.

Weinig kennis over en ervaring met
goede schrijfdidactiek bij leerkrachten

WAT IK ER VAN VINDT: BULLSHIT

EXTRA
MIJN LAPTOP WAS KAPOT DUS HAALDEN WE EEN NIEUWE
IK WOU EEN SPELLETJE GENAAMD MINE CRAFT DOWNLOADEN
MAAR HET WERKTE NIET, DUS KREEG IK MIJN BROERS LAPTOP
OM HET OP TE SPELEN EN TOEN WAS MIJN GOEIE LAPTOP
VAN HEM EN ZIJN SLECHTE WAS VAN MIJ ALLEEN OM DAT
JE DE I NIET KON ZIEN.

BURGERSCHAP:

MENINGEN
VERWOORDEN?

Racisme

- Ik wil graag bereiken Dat Racisme stopt
- Ik wil graag bereiken Dat Racisme stopt
- De reden hiervoor is omdat ik vind het ~~stom~~ ^{lelijk} ~~stom~~ en ik weet niet hoe ik het moet noemen
- maar waarom geef je hun geen rechten?
- En wat ik al hele maal niet vind kunnen is dat
- in de VS mensen worden vermoord omdat ze een
- donkere huidskleur hebben Daar kunnen ze
- toch niets aan doen!

KINDEREN SCHRIJVEN OVER MOETEN EN MOGEN – EN KINDERRECHTEN

We zaten thuis te eten aan de tafel, omdat mijn vader dat wilde. Hij wil altijd dat we aan tafel eten, omdat hij meestal werkt tijdens het eten. Maar ik heb een hekel om aan tafel te eten. Als hij er niet is eet ik mijn eten voor de tv dat vind ik veel leuker dan aan tafel eten.

Kinderen hebben recht op eten waar ze willen.

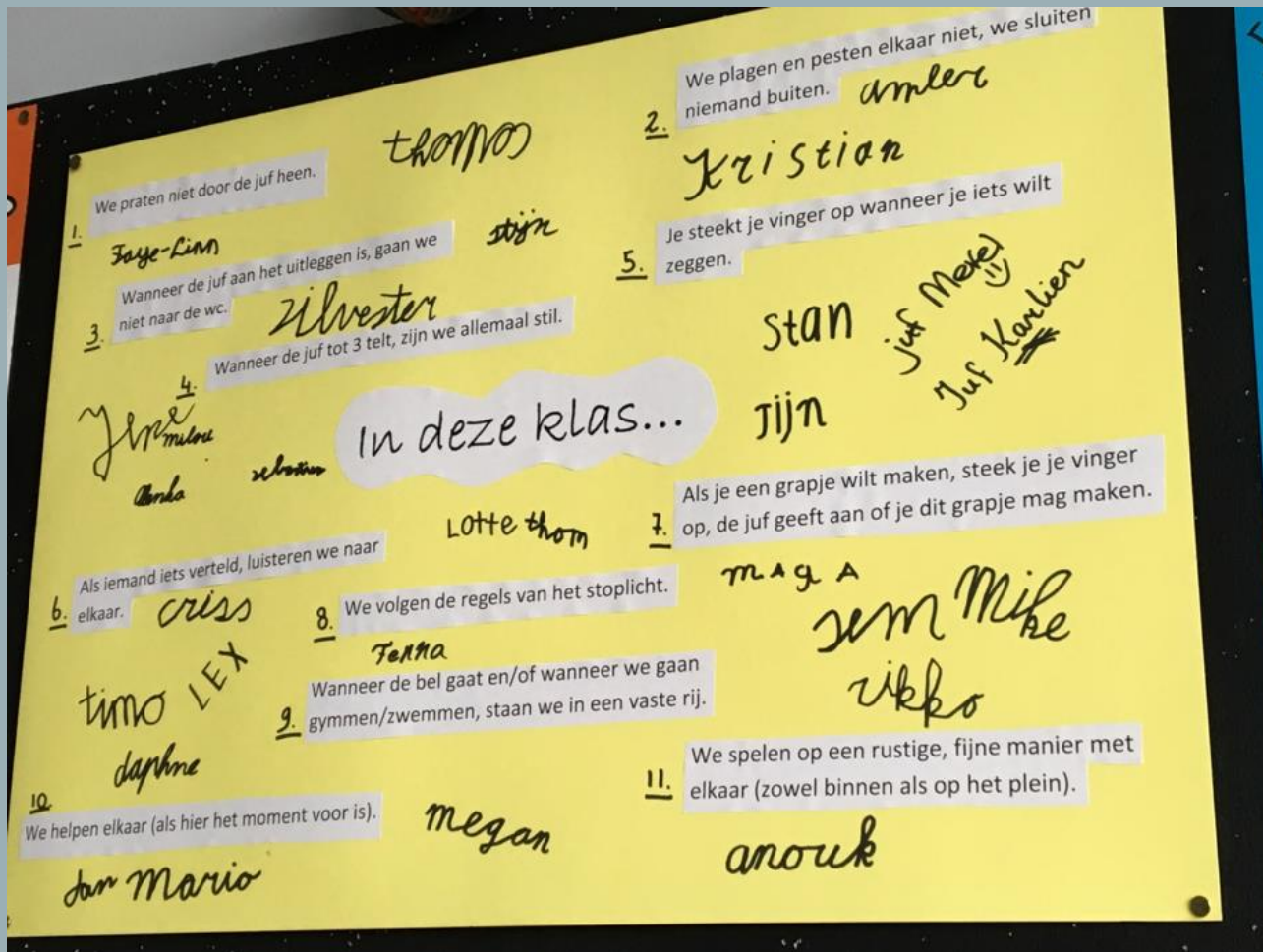
Ik moest een keer naar het strand. Ik moest mee van mijn vader. Mijn moeder was van plan de hele pier af te lopen. Ik had daar helemaal geen zin in. En er kwamen allemaal mensen met brommertjes langs en dan denk je, had ik maar een brommer. Ik kreeg als beloning een patatje en dat was wel weer leuk.

Kinderen hebben recht op thuisblijven als ze dat willen.

Bij mijn vader volg ik altijd een bepaalde soap. Maar toen ik op een keer aan het eind van het weekend weer bij mijn moeder kwam, bleek dat zij het maar niets vond. Ze wou liever dat ik naar Klokhuis keek (saai dus) of ze wou dat ik ging lezen. 'Riet, pak nou eens een mooi boek, ik wil niet dat je de hele dag achter de tv zit.' (ik keek nog niet eens 20 minuten)

Ik heb recht te kijken naar de programma's die ik wil kijken en ook wanneer hoe laat en hoe lang.

KINDEREN SCHRIJVEN PROTOCOLLEN: REGELS IN DE KLAS

TAALDENKFUNCTIES

Categorie	Hoofdfuncties	Handelingswerkwoorden	
verhalend	vertellen	vertellen	
feitelijk	beschrijven	benoemen beschrijven reproducen schematiseren	structureren vergelijken verwoorden weergeven
	rapporteren	presenteren samenvatten	verslag doen
	instrueren	instrueren	
	verklaren	aantonen (be)redeneren conclusies trekken uitleggen	verbanden leggen verklaren voorspellen
waarderend	betogen	beargumenteren (be)discussiëren beoordelen/oordeel geven debatteren evalueren	mening geven onderbouwen standpunt innemen waarderen weerleggen
	beschouwen	beschouwen bevragen	selecteren waarderen
	reageren	reageren (op)	

Tabel 1. Overzicht handelingswerkwoorden

Om te kunnen vaststellen of een leerdoel is bereikt, is het nodig dat het leren zichtbaar is. Aan een leerdoel kun je dan zien welke taal-denkactiviteit een leerling uitvoert. Dit is mogelijk door het doel te formuleren met specifieke werkwoorden, namelijk handelingswerkwoorden die waarneembaar (leer)gedrag uitdrukken.

<https://www.slo.nl/zoeken/@20580/handreiking-taaldenkfuncties-leerdoelen/>

GENRES EN SCHRIJFDOELEN

Genregroep	Genre	Wat doet dit genre?
Verhalende genres	Vertelling	Vertellen over een ervaring
	Verhaal	Een spannend verhaal vertellen
Feitelijke genres	Verslag	Verslag doen van een proces
	Beschrijving	Een verschijnsel beschrijven
	Procedure	Instrueren of waarschuwen
	Verklaring	Een verschijnsel verklaren
	Oproep/verzoek	Motiveren voor een actie
Waarderende genres	Beschouwing	Gezichtspunten beschrijven
	Betoog	Een standpunt onderbouwen
	Respons	Reageren op de (cultuur)

Wat een goede tekst!

Gids voor schrijven in tien genres
voor het basisonderwijs

Petra de Lint
Suzanne van Norden

VUISTREGELS VOOR DE DIDACTIEK VAN TEKSTEN SCHRIJVEN

Schrijfonderwerpen waar kinderen genoeg van afweten

- > Goede inhoudelijke voorbereiding van het schrijfonderwerp
- > Eerst praten/vertellen, dan schrijven
- > Stapsgewijze opbouw naar schrijven toe
- > Heldere schrijfp opdracht met duidelijke succescriteria
- > Genre onderzoeken en demonstreren (modelen)
- > Teksten met elkaar delen en bespreken
- > Werken met versies

FASENSCHEMA

Fasen	Onderdelen van het schrijfproces
Fase 1 VOOR	Oriëntatie op de inhoud
	Alvast iets op papier zetten
	Mondeling uitwisselen
Fase 2 INSTRUCTIE	Schrijfopdracht en instructie
Fase 3 TIJDENS	Schrijven/tekenen + bijschrijven
	Voorlezen van eerste versies
	Tekstbespreking en revisie
FASE 4 NA	Evaluatie
	Publicatie

DOELEN VAN SCHRIJVEN IN HET ONDERWIJS

Schrijven om te denken en kennis over onderwerpen op te bouwen

Schrijven om de inhoud van rijke teksten over een onderwerp te verwerken (lezen met begrip)

Schrijven om jezelf als persoon te ontwikkelen

Schrijfvaardigheid ontwikkelen (doelgericht teksten schrijven)

Hand-drawn diagram of a plant showing transpiration and photosynthesis. The plant has leaves and a root system. Arrows indicate water uptake by roots, water transport in the xylem, and water evaporation from leaves. A green circle highlights the root system. Handwritten notes include 'transpiration', 'xylem', 'phloem', 'stomata', and 'guard cells'.

A person is holding a piece of lined paper with handwritten text. The text is written in a cursive script and appears to be a list or a set of instructions. The text is written on a piece of lined paper that is being held up by a person's hand. The background is a solid green color. The text on the paper is as follows:
1. Hand
2. Stomach
3. Eye
4. Wardrobe
5. Survival
6. Peace

27-11
de meedononlds
Ik ging een keert n
~~A. geswets~~ en de
Tide kasa had m
Geset op d
dat hadden
Mijn tante
Maroanw tot
Onders ze k
Achter masre to
juli krijgen het graa.

Denkfuncties:
Vertellen
Verbeelden
Verwoorden

broer.
ging over geesten.
es we gingen slapen.
was echt super lang.
dacht ik wat moet.
n me zelf ik ga naar
echt ik nee toch niet
ik mij broere wakker maken.

VOORBEELD 2
SCHRIJVEN OVER IETS DAT JE MEEMAAKTE

TOEN IK EEN DUIF VOND

Op een dag vond ik een duif.
Hij zat verstopt achter
een vuilnisbak.

Hallo duif! -

Ik wist niet of
de duif een
mannetje was
of een vrouwtje.
Dat kun je bij mensen betel-

Hij vloog niet weg toen hij mij za
Misschien was hij daar
veel te moe voor.

Ik had een keer
gehoord dat postduiven
net zo hard kunnen als
een auto op de snelweg.
En dat ze post wegbrengen
in een buisje aan hun poot.

Denkfuncties:

Afhankelijk van tekst en opdracht

Bijvoorbeeld:

Associëren

Verbanden leggen

Vertellen

Abstraheren

Vergelijken

We gingen met mijn broer en met mijn vader en met
...rsfoort om een Parkiet te kopen.
...tig want we wilden een parkiet.
...we wilden. We noemden de
...was blauw met wit. De
...akje want de parkiet
...visten al dat Messi oud
...keurde iets heel
...alf jaar bij ons.
...vader dat Messi dood
...liegen was maar het
...g want ik moest naar
...ander parkiet maar die was ook

Uit: Joke van Leeuwen, Toen ik

VOORBEELD 3
SCHRIJVEN NAAR AANLEIDING VAN
IETS DAT JE HEBT GELEZEN

VOORBEELD 4 SCHRIJVEN OVER EEN KWESTIE

Denkfuncties:
Beargumenteren
Onderbouwen
Beoordelen
Beschouwen
Waarderen
Weerleggen
Reageren

Stelling je moet niet
weke sporten lij een s
niet mee eens. Mechien w
maal niet sporter. ik vind he
dat ze wel luiten bewegen. ik denk dat
het eens word waarom: omdat iedereen
kiest voor eens.

Mijn moeder is
dag het huis
ik een huisvrouw

nden, want
schoon.
je ziet je

het niet worden, want
er beroep doen en je
moet vaak bukken en

er veel voordelen zijn wil ik het
mijk toch niet worden, maar als ik tijd
heb dan ga ik wel schoonmaken.

Denkfuncties:
Beschrijven
Classificeren
Structureren
Vergelijken
Verklaren
Uitleggen

Inleiding

Mijn werkstuk gaat over de voedselbank. Mijn moeder zelf ook bij de voedselbank. Ik heb er allemaal achter het ontbreken van.

Voor ik aan dit werkstuk kwam heb ik de voedselbank af. Dat is besloten. Ik heb zo dat ik een doos kreeg met voedsel. Ik weet wel dat als je jarig bent krijg je erin.

In dit werkstuk komen de voedselbanken in de geschiedenis van de voedselbanken. Ik heb er allemaal wordt grootgebracht. In mijn werkstuk dus hoe het eten allemaal wordt gebracht. Ik heb de voedselbank.

milieuvervuiling

vervuiling en bodemvervuiling. De fabrieken, fabrieken die heel veel rookt, laten ook scheten en die zijn de uitlaatgassen kan er zure regen

OORZAAK

GEVOLG

andere twee door fabrieken die lozen ook hun dieren dood. En door al deze vervuilingen warmt de aarde op en Zuidpool daardoor sterven de pinguïns en de

VOORBEELD 5
SCHRIJVEN OVER WAT JE WEET EN HEBT
GELEERD

GOED SCHRIJFONDERWIJS = BURGERSCHAPSONDERWIJS

Door te schrijven leer je verwoorden wat je meemaakt, weet, vindt, voelt en bedoelt

Schrijven maakt je bewust van je eigen denkproces en dat van anderen

Dit wordt op school bereikt door doordacht ingericht schrijfonderwijs

Oftewel, zoals de kerndoelen Burgerschap het formuleren:

Nederlandse taalvaardigheid hangt positief samen met de ontwikkeling van burgerschapscompetenties.

Wie schrijft, denkt beter na

Iedereen kan leren schrijven

**LITGEVERIJ
COUTINHO**

Je kunt veel hebben aan mijn boeken

Wat een goede tekst!

Gids voor schrijven in tien genres voor het basisonderwijs

Petra de Lint
Suzanne van Norden

 Boom

www.iedereenkanlerschrijven.nl

EMAIL: ikls@xs4all.nl